

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr inż. Magdy Białkowskiej pt. :

„Służba leśna na obszarach ziem wschodnich Polski w latach 1924 - 1945”

wykonanej w Instytucie Badawczym Leśnictwa pod kierunkiem prof. dr hab. Tomasza Boreckiego i promotora pomocniczego dr Kazimierza Krajewskiego.

Historia polskiego leśnictwa jest, ciągle jeszcze otwartą księgą z „białymi plamami” zbyt rzadko uzupełnianą przemilczanymi faktami i analizami przeszłości. Każda więc pozycja naukowa odkrywająca nieznane dziejowe wydarzenia stanowi cenny wkład do wiedzy o historycznych podwalinach współczesnej gospodarki leśnej . W tym kontekście pracę pani mgr Białkowskiej należy uznać za ważną i ze wszech miar pożyteczną.

Autorka wybrała do badań szczególnie okres historii leśnictwa przypadający na lata odradzania się państwowości polskiej w dwudziestoleciu międzywojennym po 123 latach panowania zaborców i dalej drugą wojnę światową i powojenną okupację. Ściślej mówiąc przedmiotem badań był okres od 1924 r .tj. od początków przedsiębiorstwa Lasy Państwowe aż do 1945r a więc powstania powojennego PRL. Praca obejmuje więc niezwykle okres porzoborowego rozwoju pod zarządem fachowej służby leśnej , a dalej upadku polskiego leśnictwa w wyniku rabunkowej eksploatacji lasów i wyniszczania kadry leśnej w czasie wojny i okupacji.

Wybór tematu był w pewnym sensie odwagą, dotyczy bowiem ziem, które po drugiej wojnie światowej znalazły się poza granicami Polski i docieranie do ocalałych materiałów archiwalnych i pamiątek przeszłości stało się bardzo trudne, a często niemożliwe.

Warto zauważyć , że finał kilkuletniej pracy doktorantki zbiega się z przygotowaniem do obchodów jubileuszu 100 lecia Lasów Państwowych i poza cennymi walorami poznawczymi niesie też ładunek emocjonalny pełniąc rolę należnego hołdu dla heroicznej postawy rzeszy leśników i ich rodzin w obliczu nieludzkich działań najeźdźców i okupantów.

Praca jest obszerna, liczy 184 strony wydruku komputerowego, w tym 11 tabel i 13 rycin w tekście, a są to: skany archiwalnych map ze zbiorów Biblioteki Narodowej, zdjęcia dokumentów oraz zdjęcia leśników z pamiątek prywatnych. Poza tekstem zamieszczono 11 aneksów na 43 stronach. Jeden z aneksów opracowany przez autorkę to spis 971 nazwisk leśników deportowanych w głąb ZSRS.

Spis literatury obejmuje 76 pozycji zróżnicowanych ze względu na wagę informacji. Są tu akta prawne w randze ustaw (2), rozporządzenia Prezydenta (17), materiały archiwalne, wydawnictwa książkowe, wyd. Polskiego Towarzystwa Leśnego, artykuły w czasopiśmie i prasie leśnej a także kalendarze leśne z różnych lat. Daje się zauważyć brak dwóch znaczących pozycji wydawniczych a mianowicie dzieła Jana Miklaszewskiego „Lasy i leśnictwo w Polsce” a także „Lasy Niepodległej w 1923r” Bohdana Ważyńskiego, opracowanej na podstawie „Sprawozdania z działalności administracji Lasów Państwowych i władz Ochrony Lasów za okres 1919-1923”

W doborze źródeł do analiz przedmiotowych podkreślić należy dotarcie doktorantki do cennych materiałów archiwalnych z Archiwum Instytutu Wojny, Rewolucji i Pokoju im. Hoovera, z Archiwum Wschodnie w Ośrodku Karta, z Archiwum Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego we Wrocławiu.

Materiałami o szczególnym znaczeniu dla narracji rozprawy były przeprowadzone przez autorkę wywiady, pamiątki zachowane w rodzinach zesłańców jak zdjęcia, dokumenty i spisane wspomnienia ofiar nieludzkiego systemu .

Ze względów formalnych praca nie budzi zastrzeżeń. Język komunikacji czytelny, styl poprawny, łatwy w odbiorze. Sporadyczne błędy to tzw. „literówki”. Zauważyłam też zamienne stosowanie ZSRR i ZSRS, wprawdzie to dozwolone ale może lepiej używać jednej formy?

Rozprawa podzielona jest na 10 rozdziałów, z których dwa tj „Przegląd literatury” oraz „Wyniki” mają dodatkowo po kilka jednostek niższego rzędu. Obydwa są obszerne. Pierwszy liczy 43 strony, drugi 66 stron. Poprzedzają je rozdziały w układzie standardowym : Wstęp, Cel pracy, Metodyka badań , a w części zamykającej pracę: Podsumowanie, Wnioski, Aneksy, Podziękowania , i Literatura.

W pierwszym, wstępnym rozdziale autorka przybliży czytelnikowi skomplikowane i bardzo trudne uwarunkowania procesu kształtowania struktur Lasów Państwowych w porzoborowej rzeczywistości. Odradzająca się Rzeczpospolita borykała się nie tylko z utrwalaniem granic, ale też przede wszystkim z ogromnym kryzysem gospodarczym , hiper inflacją , niestabilnością sceny politycznej i częstymi zmianami rządów państwa. Warto przypomnieć, że w pierwszych pięciu latach międzywojnia rząd zmieniał się jedenastokrotnie. W takich okolicznościach lasy i ich zagospodarowanie traktowano jako mniej pilne odkładając prawodawstwo leśne na dalszy plan. A potrzeba stworzenia jednolitych ram prawnych dla scalonych po rozbiorach obszarów leśnych była nagląca. Nagląca, gdyż w każdym z zaborów istniało odmienne prawodawstwo leśne, odmienne

nauczyciel tajnego uniwersytetu w czasie wojny i okupacji. Ukrywał się pod pseudonimem i z takim został pochowany. Kolejny dyrektor Adam Lorek, młodszy o 10 lat, zapisał się w historii jako autor dynamicznych zmian w zarządzaniu państwowymi dobrami leśnymi, stworzył sprawną administrację leśną, poszerzał zakres działalności przedsiębiorstwa o przetwórstwo i handel drewnem, dbał o zwiększenie obszaru lasów państwowych i wysoką efektywność LP. Za jego rządów Lasy Państwowe należały do czołowych filarów państwowych finansów. Zatrzymany przez NKWD w czasie ewakuacji Naczelnej Dyrekcji LP. we wrześniu 1939 roku zaginął bez śladu podobnie jak wielu leśników, ofiar wojennych agresorów.

Wyniki badań Autorki zaprezentowane zostały w dwóch odsłonach wyróżnionych ze względu na istotne różnice w charakterze i wymowie materiałów źródłowych. W części pierwszej znalazły się rezultaty szczegółowych analiz dokumentów pozyskanych z archiwów, natomiast w części drugiej, ocalone od zapomnienia materiały dowodowe deportacji leśników odnalezione przez doktorantkę w rodzinach zesłańców.

Część pierwsza to w głównej mierze tabelaryczny zapis wyselekcjonowanych i przetworzonych na potrzeby opracowania informacji źródłowych z archiwów. Czytelnik dowiaduje się więc kolejno o liczbie nadleśnictw i jej zmianie na przestrzeni okresu badawczego w pięciu istniejących na kresach wschodnich Dyrekcji LP., a więc w Białowieży, Lwowie, Łucku, Siedlcach i Wilnie a dalej o wielkości powierzchni tych jednostek i liczbie leśnictw. Statystyczne informacje z tabel uzupełniają szczegółowe komentarze. Na podstawie struktury organizacyjnej LP. rozwija autorka zasadniczy wątek opracowania a więc stan i dzieje leśników w analizowanym okresie. Wiele miejsca poświęca kadrcze dyrektorów i nadleśniczych bo to oni poza dyrektorami naczelnymi Janem Miklaszewskim i Adamem Loretem dźwigali ciężar zarządzania mieniem narodowym w terenie. Przywołuje ich z imienia i nazwiska z okresem pełnienia funkcji. Archiwalne materiały wykorzystuje dalej do opisu skali deportacji leśników uzupełniając obszerny opis dwoma opracowanymi przez siebie wykazami zesłańców służby leśnej i zbiorczym zestawieniem w Aneksie z liczbą 971 osób. Pierwszy z wykazów zawierający listę 413 osób powstał na podstawie Personal Card Index, a drugi z nazwiskami 380 leśników na podstawie Almanachu Polskich Leśników Kombatantów Macieja Borczyńskiego. Mimo, niekompletnych ciągle jeszcze danych, skala barbarzyńskiej akcji jest porażająca odnosi się przecież do jednego środowiska zawodowego. Odsłona druga ma wyjątkowy charakter, przedstawione tu materiały dowodowe sowieckiego okrucieństwa są tak wyraziste i budzące emocje iż właściwie nie wymagają komentarza. Poza tylko słowami uznania dla doktorantki za wyciągnięcie na światło dzienne autentycznych świadectw okrucieństwa wojny i heroicznym postaw naszych leśnych poprzedników.

W rozdziale szóstym z tytułem „Podsumowanie” znajduje się przypomnienie zawartych w dysertacji najważniejszych informacji. Tekst czytelny ułatwia syntezę rozbudowanej całości.

Zamieszczone na końcu wnioski są wyważone, koncentrują się na pozytywach gospodarki leśnej okresu międzywojennego i tragicznych skutkach wojny i okupacji zarówno dla stanu polskich

Zamieszczone na końcu wnioski są wyważone, koncentrują się na pozytywach gospodarki leśnej okresu międzywojennego i tragicznych skutkach wojny i okupacji zarówno dla stanu polskich lasów jak i służby leśnej zarządzającej mieniem państwowym. Autorka postuluje ponadto potrzebę dalszych badań niewyjaśnionych dotąd „białych plam” w historii leśnictwa na ziemiach kresowych.

Podsumowanie recenzji

Recenzowaną dysertację mgr inż. Magdy Białkowskiej pt „Służba leśna na obszarach ziem wschodnich Polski w latach 1924-1945” oceniam pozytywnie. Autorka jasno sformułowała cel pracy, zastosowała właściwą metodę badawczą, wykorzystwała wiarygodny materiał źródłowy, poprawnie zaprezentowała wyniki badań i wynikające z pracy wnioski. Wykazała się przy tym „mrówczą” pracowitością, wytrwałością i konsekwencją w dochodzeniu do celu badań. Uzyskane rezultaty są cenne i poszerzają wiedzę o dziejach leśnictwa w okresie międzywojennym i czasach drugiej wojny światowej, powinny być opublikowane.

Reasumując stwierdzam, że recenzowana praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki {Dz.U.Nr.65,poz.595 z późn. zm.} co upoważnia mnie do przedłożenia Radzie Naukowej Instytutu Badawczego Leśnictwa wniosku o dopuszczenie Pani mgr inż. Magdy Białkowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Krystyna Przybylska

